

La músicoteràpia en contextos de violència política

Alba Sanfeliu Bardia

INTRODUCCIÓ:

En els últims anys, en contextos de violència política i catàstrofes naturals, diferents organitzacions en el marc de programes d'atenció psicosocial, vénen realitzant activitats artístiques (1) amb finalitats lúdiques i/o terapèutiques, a més d'educatives, per a tractar les experiències traumàtiques viscudes entre la població civil (2).

Les arts plàstiques, la dansa, el teatre o la música, es poden configurar com una eina molt valuosa en el procés de recuperació personal i de reconciliació de societats dividides, ajudant a reconstruir la xarxa social a les comunitats afectades per la violència.

A partir de la realització d'activitats artístiques, es facilita a l'expressió de certes experiències viscudes que són difícils de comunicar mitjançant la paraula, permetent trobar sentit al què ha passat, externalitzant i alliberant les emocions, per a elaborar un significat i començar a reconstruir la vida de manera positiva.

LA MUSICOTERÀPIA:

La música és la medicina de l'ànima.
Plató

Des dels seus orígens l'art ha estat lligat a la curació. La utilització de la música com a instrument terapèutic és gairebé tan antiga com la humanitat i algunes de les seves arrels estan a Egipte i Grècia. No obstant això, la musicoteràpia va començar com a professió als anys 50, com a resultat del treball realitzat amb els pacients dels hospitals de veterans als EUA després de la Segona Guerra Mundial.

En els últims anys, tal com comenta Wang Feng (3) *“Els musicoterapeutes estan cada vegada més implicats a proveir serveis a supervivents de traumes de guerra. En el món del post 11/9, molts han estat, i segueixen estant traumatitzats per la guerra, actes de terrorisme i violència a tot el món. Alguns musicoterapeutes han buscat una resposta activa a aquests fets i al trauma resultant, tendint la mà als supervivents. A més, alguns s'han implicat en la construcció de pau”*.

La música és un llenguatge expressiu que ens permet comunicar i expressar allò que ens passa o ens envolta, donant la possibilitat de transmetre pensaments, idees, emocions, sentiments, obrint canals de comunicació, etc. Fer música permet desenvolupar la creativitat de l'individu, a més de restablir llaços de confiança, de recuperar l'autoestima i facilitar al creixement interior, a la concentració i a la memòria. La música també dinamitza el sistema motor, afavorint a un gran nombre de moviments, tant voluntaris com involuntaris, a més de tenir nombrosos efectes en el nostre organisme (4).

Tal com comenta María Elena López Vinader, *“Els nostres cossos estan fets d'enormes combinacions de vibracions (...) de cèl·lules que estan en constant vibració i ressonància. També tenim el ritme dels nostres cors i de les nostres ones cerebrals i el ritme d'altres òrgans interns; tenim melodies en la nostra veu i moviment en el nostre cos: ens movem, tenim ritme, tenim so, un llenguatge propi, el llenguatge i música dels nostres familiars, ancestres i també una ‘inconsciència musical’. Som música i això fa que l'art del so sigui una eina poderosa per a la teràpia”* (Urbain, et ál. 2008:153).

Segons Petersen (2005) *“La musicoteràpia és l'ús de la música i/o dels seus elements musicals (so, ritme, melodia i harmonia) per un musicoterapeuta qualificat amb un client o grup de clients en un procés dissenyat per a facilitar i promoure la comunicació, les relacions, els aprenentatges, la mobilització, l'expressió, l'organització i altres objectius terapèutics rellevants, per a trobar necessitats físiques, emocionals, mentals, socials, cognitives i espirituals. La musicoteràpia apunta a desenvolupar potencials i/o restablir funcions que de vegades no es poden aconseguir amb altres mitjans d'expressió. D'aquesta manera l'individu pot desenvolupar una millor integració intrapersonal o interpersonal i consegüentment, una millor qualitat de vida amb la prevenció, rehabilitació o tractament”* (Urbain, et ál. 2008:148).

En les sessions de musicoteràpia (i d'arteràpia en general), és molt important la figura de l'arterapeuta, acompanyant a la persona en el seu procés, respectant els seus propis ritmes, proposant diferents treballs a realitzar. El/la musicoterapeuta professional participarà en l'anàlisi dels problemes individuals, i en la selecció d'objectius generals de tractament abans de planificar i dirigir activitats musicals. Serà necessari també realitzar avaluacions periòdiques per a determinar l'efectivitat dels procediments utilitzats (Davis, 2000: 7).

Existeixen nombrosos mètodes i tècniques per a dur a terme activitats musicoterapèutiques (5). Hi ha les tècniques **receptives**, basades en l'audició musical, i les **actives**, com la improvisació i elaboració de la pròpia música (vocal, instrumental i corporal); tocar instruments; exercicis rítmics; cantar; compondre; interpretació personal d'una melodia preexistent, o el moviment rítmic i el desenvolupament de la capacitat motriu.

PROJECTES MUSICALS EN CONTEXTS DE VIOLÈNCIA POLÍTICA

Actualment moltes organitzacions o institucions, porten a terme projectes artístics per a facilitar a l'expressió de les experiències traumàtiques viscudes, i ajudar en el procés de recuperació individual i col·lectiva davant diferents situacions de violència.

A continuació es facilita un llistat d'iniciatives musicals nascudes en contextos de violència política (6), portades a terme per diferents músics u organitzacions que han impulsant diferents projectes musicals, alguns amb finalitats terapèutiques, per a canalitzar les experiències traumàtiques i afrontar les situacions viscudes, -que en alguns casos s'han convertit en projectes de referència sobre l'aplicació de la musicoteràpia en contextos de violència- i altres projectes lúdics i/o educatius que utilitzen la música com a mitjà per a divertir-se, per gaudir, per a passar una estona agradable, etc.

Sierra Leone's Refugee All Stars, The refugee all stars foundation (7)

Sierra Leone's Refugee All Stars (SLRAS), són un grup format per 12 músics que es van conèixer en un camp de refugiats de Guinea, on vivien a causa del conflicte armat que afectava el seu país, Sierra Leone, durant els anys 1991 i 1999. Per a ells la música *“És una teràpia, és una espècie de poder que pot fer que les coses canviïn. Volem que la gent aprengui de les nostres històries perquè siguin valentes (...) Quan estàvem en els camps de refugiats intentàvem no pensar en les coses horribles que estaven ocorrent. Tocàvem per sentir-nos feliços”*. Les cançons del seu primer àlbum *Living like a refugee*, estan fortament lligades a les seves experiències. Tal com es pot llegir a la seva pàgina web *“SLRAS utilitzen la seva música per a transformar i aixecar els ànims, per a dur-los més enllà del seu passat i per a guarir-se. La banda ha vist el pitjor que aquest món pot oferir –i a pesar d'això, amb el seu esperit indestructible i un so alegre, celebren tot el millor que cadascun d'ells porta a dins, i agraïts comparteixen el seu missatge i música arreu del món”*.

El grup ha creat l'ONG sense ànim de lucre *The refugee all stars foundation* que “A través de la música i les arts ajuda als refugiats i víctimes de la guerra a reconstruir les seves vides i a oferir recursos i oportunitats perquè arribin a ser autosuficients. Treballem amb comunitats de refugiats de països en vies de desenvolupament donant instruments i equips, fent música i programes d'educació en les arts, i proporcionant facilitats per als músics i artistes per a compartir els seus coneixements. La música i les arts proporcionen oportunitats per als refugiats i víctimes de conflictes per a ensenyar, aprendre, crear, compartir i celebrar amb els altres. Amb aquest procés, ens dirigim a empoderar als refugiats i víctimes de la guerra amb la veu per a expressar les seves idees i emocions, i animar a renovar el sentit de comunitat i estabilitat cultural a la gent que ha estat desarrelada per la guerra i el conflicte”.

Emmanuel Jal, Gua Africa Foundation

Emmanuel Jal (8), és un jove del sud de Sudan que va ser menor soldat del SPLA (Exèrcit Popular d'Alliberament de Sudan) convertit actualment en una estrella del rap Africà. La música li ha permès canalitzar les seves experiències i llançar missatges de pau i reconciliació pel seu país, missatges que es transmeten en el seu primer àlbum, gravat al costat d'Abdel Gadir Salim, *Ceasefire*. Emmanuel ha realitzat nombrosos concerts a favor de menors refugiats, a més de ser actualment portaveu de la Coalició per a acabar amb la utilització de menors soldats.

El jove ha creat la fundació *Gua Africa Foundation*, utilitzant la música per a consolar els traumes de la “generació perduda”, tal com comenta en el seu cd.

War Child- Pavarotti Music Centre- Musers (9)

War Child és una organització creada l'any 1993 després de la guerra a l'Antiga Iugoslàvia per a millorar les situacions dels menors que patien –i segueixen patint- les conseqüències dels conflictes armats.

Durant la guerra es van organitzar tallers musicals, constatant que la música era un bon instrument per a ajudar a la gent en temps de gran estrès psicològic. D'aquesta manera, l'any 1997 *War Child* va crear el *Pavarotti Music Centre* a la ciutat de Mostar, a Bòsnia i Hercegovina, amb el suport del tenor Luciano Pavarotti. És un centre que promou la reconciliació a través de la música, on els joves de la ciutat i de tot el país, independentment de la seva ètnia o religió, poden participar en diferents tallers musicals (tallers de percussió, de guitarra, de Dj), a més d'altres activitats artístiques.

L'any 1998 es va crear en el mateix centre el projecte *Clinical music therapy*, on els menors, depenent del trauma que patien, aprenien a desenvolupar una relació comunicativa, explorant i processant els seus sentiments i emocions mitjançant la música.

A l'octubre del 2007, *War Child* va transferir a la ciutat de Mostar el *Pavarotti Music Centre*. L'ONG Musers ha acceptat la responsabilitat plena del projecte, desenvolupant activitats de musicoteràpia al centre, a escoles, a centres amb necessitats especials, a hospicis i camps de refugiats amb menors, que sovint tenen severos trastorns psicològics, arrelats en les conseqüències de la guerra. El centre segueix rebent suport econòmic de l'associació *Pavarotti Trust*.

Musicians for World Harmony (MWH) (10)

MWH és una ONG creada per l'artista ugandès-americà Samite Mulondo que porta a terme diferents projectes musicoterapèutics a Àfrica, amb la missió de “Permetre als músics de tot el món compartir la seva música per a promoure la pau, l'enteniment, i l'harmonia entre pobles amb un èmfasi especial en els desplaçats o en els afligits que més podrien beneficiar-se del poder curatiu de la música”. L'organització “Porta el poder de la música als orfes de la Sida, a antics menors soldats i a aquells que viuen en camps de refugiats de regions afectades pels conflictes armats del món. Proporcionem instruments musicals i patrocinen a músics locals perquè visitin aquests camps de refugiats i hospicis i ofereixin tant entreteniment com formació als residents d'aquestes comunitats”.

Music Therapists for Peace (MTP) (11)

MTP és un moviment internacional creat l'any 1988 per Edith Hillman Boxill amb la missió de *“Facilitar la resolució de conflictes i relacions harmonioses a través de l'ús conscient de la música”*.

L'organització porta a terme projectes musicoterapèutics a diversos llocs del món. Després dels atemptats del 9/11 a NY, va mobilitzar a musicoterapeutes per a donar servei a les persones traumatitzades.

Porten a terme també el projecte anomenat *SAVE* (Students Against Violence Everywhere), amb la finalitat de reduir la violència a les escoles mitjançant intervencions musicoterapèutiques. També realitzen tallers de percussió anomenats *Drumming Circles for Peace*.

A l'any 2000 l'organització va presentar a Olara Otunnu, Representant Especial de les Nacions Unides per a la qüestió dels menors i els conflictes armats, un projecte per a facilitar musicoteràpia als menors traumatitzats per aquests. Actualment el projecte està a l'espera de finançament.

Shropshire Music Foundation. Teaching children peace through music (12)

Aquesta organització es va crear l'any 1999 per la professora de música i compositora Liz Shropshire amb la missió de *“Reparar el trauma psicosocial, avançar en la salut emocional, desenvolupar fites acadèmiques, promoure la tolerància ètnica i la pau, i millorar la salut de vida dels menors i adolescents afectats pels conflictes armats del món, amb l'establiment d'actuacions i programes musicals”*.

Des de l'any 1999 l'organització ha arribat a 9.500 menors que viuen en contextos de violència. L'any 2000 l'organització va fundar a Kosovo el projecte *Children's Music Initiative*, per establir programes d'educació musical i de millora del benestar als menors kosovars.

L'any 2004 va iniciar el projecte *Peace through music Northern Ireland*, reunint a menors traumatitzats de comunitats segregades, per a participar a classes de cant, harmònica i percussió en centres comunitaris de Belfast i Omagh.

El 2005 la fundació va establir el projecte *Child Song Uganda* per a treballar amb menors soldat i *night commuters* (viatgers nocturns), realitzant classes de cant i de flauta irlandesa (pennywhistle) juntament amb l'organització *Invisible Children*.

Music in Me (13)

Music in Me és una organització que *“Utilitza el poder de la música per a donar com a mínim als menors d'Orient Mitjà esperança per a un futur millor, pau i felicitat. La música calma i cura, dóna alegria i arriba a l'ànima. I el llenguatge de la música pot ser entès per cadascun i és, per tant, un far perfecte pel camí cap a la pau. (...) Music in Me considera la música com un poder únic amb la capacitat de fer miracles: la música permet a menors vulnerables progressar cap a un futur on hi ha alguna perspectiva de reconciliació i felicitat. La música pot alleujar el dolor emocional i detenir l'agressivitat abans que es converteixi en violència. La música té el poder d'unir a la gent de manera que puguin vincular-se i comunicar-se amb altres cultures i nacionalitats. La música pot utilitzar-se per a expressar tant identitats culturals com regionals”*.

L'organització porta a terme diferents projectes educatius musicals amb menors (ensenyant-los a tocar instruments, a realitzar concerts, a tocar amb altres persones...) en països afectats per conflictes armats, situacions de violència o inestabilitat política, juntament amb la col·laboració d'organitzacions i músics locals: - Kirkuk i camps de refugiats del nord d'Iraq. - Jordània, amb la col·laboració del Conservatori Nacional de Música a Amman, han impulsat una llicenciatura de Musicoteràpia (és l'única activitat musicoterapèutica que realitza l'organització). - Líban, projecte musical educatiu en el camp de refugiats de Rashidieh amb menors palestins. - Jerusalem, creació d'una escola de música d'ensenyament d'oud, guitarra, piano, violí, darbuka i violoncel. - Síria, creació de quatre cors amb menors refugiats d'Iraq.

REFLEXIONS FINALS:

La música pot ser un bon llenguatge per afavorir a la comunicació d'experiències viscudes, difícils de comunicar per altres mitjans. En contextos de violència o de rehabilitació postbèl·lica, diferents projectes musicals s'estan duent a terme en comunitats afectades per esdeveniments traumàtics.

Alguns projectes se centren en la teràpia, plantejant normalment el treball a llarg termini i amb la col·laboració de l'art terapeuta per acompanyar en el procés; Altres projectes utilitzen la música com activitat lúdica per a gaudir, passar una bona estona i abstroure's de la realitat per uns moments. De totes maneres, tot i que els projectes es focalitzin en la teràpia o en la diversió, la música es converteix en ambdós casos, en el canal que permet expressar el què s'ha viscut, sent un mitjà de comunicació de sentiments, d'emocions, de sensacions, de somnis...

Les activitats artístiques permeten afrontar el passat, el present i el futur, posant els esdeveniments viscuts en perspectiva. Sense necessitat de tenir coneixements artístics previs, les persones, durant la realització de les activitats, les seves obres i creacions els permeten trobar-se amb sí mateixes, amb les seves preocupacions, amb els seus somnis, amb les seves emocions i els seus traumes. Les obres es converteixen en el testimoni de la interioritat de l'individu i del que s'està vivint.

En el cas de la música cal destacar que aquesta es desenvolupa en el temps, i que una vegada executada la composició, cançó o improvisació... si no es grava, no es pot retornar a ella de cap manera. La música és efímera, encara que les sensacions viscudes durant la interpretació o audició perdurin. A més, quan les creacions musicals es repeteixen, mai són les mateixes, ja que l'expressió musical sempre sona diferent.

És durant el procés de creació de l'obra que l'individu pot experimentar una transformació, facilitant potser, a la possibilitat de posar paraules al què expressa la seva creació. Però no és sempre necessari, ja que no totes les creacions tenen sempre traducció en paraules, ni tampoc hi ha sempre necessitat d'explicar-ho tot. A més, amb el simple fet d'haver realitzat una creació artística (sigui una representació teatral, un ball, una escultura, una cançó, etc.) ja s'ha entrat en un procés de comunicació, encara que no sigui verbal (corporal, gestual, plàstica, visual, sonora...). D'aquesta manera es pot facilitar al procés de recuperació de la persona.

NOTES:

[1] Algunes organitzacions destacables que realitzen activitats artístiques en contextos de violència són: Combatants for peace, <http://www.combatantsforpeace.org> que fan tallers de teatre de l'oprimit entre israelians i palestins; International Child Art Foundation, <http://www.icafo.org> de la que destaca el programa Healing Arts Programs, d'ajuda als menors víctimes del Tsunami a Àsia i també als EUA després del pas de l'huracà Katrina, i el programa Peace Through Art, creat en resposta a l'11S i que anima als menors a utilitzar la seva creativitat per reduir els seus traumes i construir una coexistència pacífica; Project Hope, <http://www.projecthope.ps> una organització que té per objectiu proporcionar un espai participatiu-educatiu amb els menors i joves Palestins a través d'activitats artístiques recreatives; Centre Irlandès per la Cura de Supervivents de Tortura, SPIRASI, <http://www.spirasi.ie/art/index.shtml> que realitza projectes artístics, incloent pintura, filmació, explicar contes, disseny gràfic i de pàgines webs, escriptura creativa, dansa, percussió i tallers de música, pels sol·licitants d'asil i altres migrants a Irlanda del Nord; Kampot traditional music school, <http://www.kampot-music-school.com/basics.php>, escola que promou la preservació de la cultura tradicional Khmer realitzant activitats educatives de música, dansa i teatre, amb menors traumatitzats; Creart, <http://www.creart.org.es/> una ONGD que treballa per millorar la qualitat de l'educació del menor i de les seves condicions de vida fent cooperació a través de l'art i tallers d'expressió artística; Peacelinks, <http://www.peace-links.org/> una organització que busca empoderar als joves de Sierra Leona a partir de la utilització de les arts visuals i interpretatives per educar i ajudar-los a superar els traumes de guerra.

2 Cal considerar que tot i l'evidència creixent de la utilització de l'art per part de diferents organitzacions en programes psicosocials en contextos de violència, la realització d'activitats artístiques no sempre seran exitoses ni sempre seran el millor mètode per a totes les persones i comunitats.

3 Wang Feng, Music therapy, war trauma, and peace: a Singaporean perspective.

4 Tal i com comenta Verónica Azofeifa, "L'acció de la música és una eficaç teràpia que actua sobre el sistema nerviós i en les crisis emocionals, augmentant o disminuint les secrecions glandulars, activant (o disminuint) la circulació de la sang i, per conseqüent, regulant la tensió arterial (...) També exerceix efectes sobre el metabolisme, la pressió, el pols i el volum sanguini, l'energia muscular, la respiració i les secrecions internes, causant diferents possibilitats d'emocions i sentiments positius que poden acompanyar la millora de la malaltia". La músicoteràpia: <http://www.solonosotras.com/archivo/32/psic-artic2-050203.htm>

5 Es poden trobar alguns exemples a Jaap Orth, Music therapy with traumatized refugees in a clinical setting. A: http://escolapau.org/img/programas/musica/music_therapy2.pdf

6 Cal comentar que en contextos de violència natural, les arts són també utilitzades amb finalitats terapèutiques. Per exemple, a arrel del Tsunami a Indonèsia, tal i com comenta Margaret Kartomi "A partir del 2005, el Govern Indonesi, a través dels seus programes de rehabilitació i reconstrucció, va començar a gastar billons de dòlars en ajuda estrangera per reconstruir àrees afectades pel tsunami i també zones de l'interior del país, incloent les arts. Cantants populars van cantar laments als mitjans de comunicació i en llançaments comercials en solidaritat amb les víctimes, i es van ensenyar gèneres cerimonials i devots en camps de refugiats amb objectius terapèutics".

7 <http://www.sierraleonesrefugeeallstars.com/>, <http://www.refugeeallstarsfoundation.org/>, Sierra Leone's Refugee All Stars, DVD. Banker White. Zach Niles. Andy Mitchell. Christopher Jenkins. 2002. Fotografia disponible a la web: <http://nexusproject.net.au/nexusblog/sierra-leones-refugee-all-stars/>

8 Per més informació: <http://www.emmanueljal.org/>; Ceasefire, àlbum, cd; Entrevista, Emmanuel Jal: Canciones desde la experiencia. Michael Brunton. Article disponible a la web: <http://www.menoressoldado.org>

9 Per més informació: Musers. UI Marsala Tita, 179 Luka. Tel/Fax: 00387 (0) 36/550752. pmc_mht@cob.net.ba, musersMTH@cob.net.ba

10 <http://www.musiciansforworldharmony.org/>

11 Informació de: Music therapy: healing, growth, creating a culture of peace. Maria Elena López Vinader, 147. Urbain, Olivier (2006); i de Wang Feng, Music therapy, war trauma, and peace: a Singaporean perspective.

12 <http://www.shropshirefoundation.org/>

13 <http://www.musicinme.net>

BIBLIOGRAFIA:

Llibres:

- Davis, William B., (2000) Introducción a la musicoterapia: teoría y práctica / William B. Davis, Kate E. Gfeller, Michael H. Thaut; traducció: Melissa Mercadal-Brotons.
- Klein, Jean Pierre. (2006) Arteterapia, Una introducción. Barcelona, Editorial Octaedro.
- Lederach, J. P (2007) La imaginación moral. El arte y el alma de la construcción de la paz. Bilbao: Bakeaz.
- Liebmann, Marian (1996) Arts approaches to conflict. United Kingdom: Jessica Kingsley Publishers Ltd.
- Sanfeliu, Alba, Música i Pau. Escola de Cultura de Pau. Publicada a la web de l'Associació Teixint Fils d'Emocions ARTiPAU: <https://www.teixintfilsdemocions.com/publicaciones/>
- Sutton, J. P., (Ed.), (2002) Music, Music Therapy and Trauma: International Perspectives. London, UK and Philadelphia, PA: Jessica Kingsley Publishers.
- VV.AA. (2008) Music and conflict transformation. Harmonies and dissonances in geopolitics. Edited by Olivier Urbain. London, I. B. Tauris & Co Ltd.

Presentació oral:

Presentació de Margaret Kartomi "Contemporary musical change in the former conflict and tsunami-hit zone of southwest Aceh, Indonesia: A case for applied ethnomusicology", a Ljubljana, Eslovènia, en el Primerencontre del grup d'estudi d'etnomusicologia aplicada, ICTM. 9-13 juliol 2008.

Pàgines webs: (consultades el 30 de Juliol 2008)

- Combatants for peace, <http://www.combatantsforpeace.org>
- International Child Art Foundation, <http://www.icafe.org>
- Project Hope, <http://www.projecthope.ps>
- SPIRASI, <http://www.spirasi.ie/art/index.shtml>
- Kampot traditional music school, <http://www.kampot-music-school.com/basics.php>
- Creart, <http://www.creat.org.es/>
- Peacelinks, <http://www.peace-links.org/>
- Wang Feng, Music therapy, war trauma, and peace: a Singaporean perspective.
- Bo Viktor Nylund, Jean Claude Legrand and Peter Holtsberg, The role of art in psychosocial care and protection for displaced children. FMR 6 December 1999.
- La musicoterapia: <http://www.solonosotras.com/archivo/32/psic-artic2-050203.htm>
- <http://www.sierraleonesrefugeeallstars.com/> , <http://www.refugeeallstarsfoundation.org/> ,
- <http://www.emmanueljal.org/>
- <http://www.menoressoldado.org>
- <http://www.shropshirefoundation.org/>
- <http://www.musiciansforworldharmony.org/>
- <http://www.musicinme.net>
- Jaap Orth, Music therapy with traumatized refugees in a clinical setting. En: <http://www.voices.no/mainissues/mi40005000182.html>
- Edith Hillman Boxill & Cella Schieffelin Roberts, Drumming circle for peace, 07/03/2003, http://www.voices.no/discussions/discm19_01.html
- Ellie Watts, Music Therapy in Bosnia-Herzegovina. An Introduction. February, 2004. http://www.voices.no/country/monthbosniaherzegovina_february2004.html

Dvd's:

Sierra Leone's Refugee All Stars, DVD. Banker White. Zach Niles. Andy Mitchell. Christopher Jenkins. 2002.

Cd's:

Ceasefire, Emmanuel Jal & Abdel Gadir Salim. 2005, Riverboat.

La musicoteràpia en contextos de violència política by Alba Sanfeliu Bardia is licensed under a Creative Commons Reconocimiento-NoComercial-SinObraDerivada 4.0 Internacional License.
Creado a partir de la obra en <https://teixintfilsdemocions.com/publicaciones>

